

Державний стандарт базової середньої освіти: Чим він відрізняється від попередніх?

Ідеологічна триада сучасної парадигми освіти: інтеграція трьох відомих у педагогіці й апробованих у шкільній практиці підходів – особистісно орієнтованого, діяльнісного і компетентнісного. Особистісно орієнтований підхід – дидактична основа сучасної освіти: освітній процес ґрунтується на вікових і пізнавальних особливостях розвитку дитини. Діяльнісний підхід – психологічна основа навчального процесу: навчання організовується як активна пізнавальна діяльність учнів. Компетентнісний підхід – гносеологічна основа формування змісту освіти: набуття ключових і предметних компетентностей відбувається завдяки особистісному досвіду життєдіяльності учнів.

Серед численних відмінностей нового і попередніх стандартів повної середньої освіти варто зазначити три основні.

Перша відмінність. В основу побудови стандарту покладено компетентнісний підхід. Попередній стандарт також спирався на цей підхід, проте він ґрунтувався на предметних компетентностях: спочатку окреслювався зміст освітньої галузі, потім на його основі визначалися вимоги до навчальних досягнень учнів; у такому випадку зміст предметів чи освітніх галузей, по суті суб'єктивний за способом його визначення, регулював вимоги до результатів навчання учнів. Новий стандарт ґрунтується на ключових компетентностях: результати навчання (компетентності і наскрізні вміння), якими повинен оволодіти учень, зорієнтовані на те, щоб бути успішним у житті; з цією метою моделювався портрет випускника за рівнями освіти з урахуванням вікових особливостей навчальної діяльності учнів (за циклами навчання).

Компетентнісний підхід – це така організація освітнього процесу, кінцевим результатом якого є набуття здобувачами освіти ключових і предметних компетентностей. При цьому:

- освітній процес зорієнтований на самостійну діяльність учнів у здобутті особистісного досвіду (сенсу знань, набутих умінь і навичок, вироблених способів діяльності, усвідомлених цінностей тощо);
- відбувається перехід від засвоєння знань і формування умінь – до набуття вправності застосовувати їх у життєвій практиці, усвідомлюючи наслідки своєї діяльності;
- умотивовується ціннісне ставлення до результатів навчання, необхідних для життя: усе здобує в навчанні згодом знадобиться в життєвій практиці;
- освітній процес організовується в усьому розмаїтті видів навчально-пізнавальної діяльності (навчальна, дослідницька, ігрова, спілкування, індивідуальна і групова робота, творче самовираження, праця тощо);
- опановуються методи пошуку, оброблення, збереження, узагальнення та інтерпретація здобутої інформації з широким залученням ІКТ в освітній процес.

Компетентність – це динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистісних якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність (Закон України «Про освіту»). Загалом її можна відобразити такою формулою: Компетентність = Знання + Уміння + Ставлення + Практика.

Компетентність, як правило, характеризує здатність особи діяти у невизначених (проблемних) ситуаціях, коли треба самостійно шукати додаткові засоби та нову інформацію і приймати неординарні рішення. Прийнято розрізняти предметні і ключові компетентності. Предметні компетентності обмежені певною галуззю знань і набуваються в межах відповідної освітньої галузі; це результат навчання з конкретного предмета. Ключові компетентності мають міждисциплінарний (позагалузовий) характер і

набуваються в кожній освітній галузі; це результат діяльності (не лише навчальної) здобувача освіти, що має індивідуальну значущість і соціальний контекст для успішної життєдіяльності його в суспільстві.

Знання і компетентності: що в них спільне і що відмінне? У дидактичному сенсі варто наголосити на таких ознаках:

- знання є необхідним складником компетентності; компетентності ґрунтуються на знаннях;
- знання можуть мати активну і пасивну форму; компетентності – лише активну;
- знання засвоюються (наприклад, завдяки запам'ятовуванню); компетентності набуваються у власній умотивованій діяльності;
- знання можуть існувати поза свідомістю людини («об'єктивовані» знання); компетентність – це здатність особистості діяти в конкретній ситуації відповідно до усвідомленої мети («привласнене» особистісне знання);
- у знаннєвій парадигмі освіти знання – це відомості, інформація, яку можна передати чи засвоїти (поінформувати учня); у компетентнісній парадигмі – це здатність (уміння) досягати результату відповідно до усвідомленої мети.

Друга відмінність. Цілісне бачення поступу дитини в навчанні від 1 до 12 класу, що проявляється у наступності між рівнями (початковою, базовою і профільною середньою освітою): обов'язкові результати навчання у стандарті подано наскрізно за рівнями і циклами навчання від 1 до 12 класу. Попередній стандарт початкової освіти готувався відокремлено від стандартів наступних рівнів, тому в них наявне дублювання змісту освіти, відсутні логічні зв'язки. У новому стандарті окреслено компетентнісний потенціал кожної освітньої галузі у формуванні усіх ключових компетентностей: немає такої освітньої галузі, яка б не формувала всі ключові компетентності; у стандарті прописана динаміка набуття ключової компетентності за рівнями і циклами навчання.

Третя відмінність. Реальна академічна свобода закладу освіти і вчителя. Згідно з Законом України «Про освіту» освітню програму складає сам заклад освіти, а навчальний план є узгодженим власним продуктом, спрямованим на задоволення освітніх потреб здобувачів освіти. Базовий навчальний план містить мінімальну, рекомендовану і максимальну кількість годин, що дає можливість закладу освіти варіювати в обсягах навчального навантаження учнів із різних предметів: в одних випадках керуватися мінімальним обсягом навантаження, в інших, наприклад, для поглибленого вивчення предмета – максимальним значенням. Типові освітні програми базуються на рекомендованих значеннях навчального навантаження учнів, а заклад освіти має можливість вносити зміни в межах визначеного діапазону. Крім того, учитель у процесі створення навчальної програми на основі модельної програми може вносити певні зміни у зміст свого предмета, але при цьому керуватися тим, що всі очікувані результати навчання, визначені модельною програмою, мають бути досягнуті. Учитель може скласти свою власну авторську програму з предмета, яка повинна відповідати вимогам державного стандарту і пройти узгодження в установленому порядку згідно з чинним законодавством.